

DOI: 10.31110/consensus/2024-02/163-171

УДК (UDC) 929 : [377.8+378.4].091.113 (477.52)

YOSYP ROZHNOVSKYI: A BIOGRAPHICAL DOSSIER

Yaroslav Kushch*

Viacheslav Olitsky**

Abstract

The article, based on archival sources, highlights the biography of the educator, one of the first leaders of the Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Yosyp Rozhnovskiy. **The goal** of the article is to provide a comprehensive coverage of the biography of Y. Rozhnovskiy, a manager and teacher, and to identify promising areas for further research.

The scientific novelty of this article lies in the fact that the biography of Y. Rozhnovskiy became the object of a separate scientific study for the first time. Particular attention is focused on the ‘Sumy period’ of Y. Rozhnovskiy’s life (1925, 1933-1941), when he headed the Sumy Higher Three-Year Pedagogical Courses (early July 1925), Sumy Pedagogical College (July – October 1925), worked as a lecturer at the Sumy Pedagogical Institute (September 1933 – July 1934) and taught at the Sumy Machine-Building College (September 1937 – September 1941), the horizontal connections of the studied figure in the field of pedagogical education of the USSR of the 1920s – 1930s are revealed. The portrait photo of Y. Rozhnovskiy is published for the first time.

The methodological basis of the study is based on the biographical method, using the principles of scientific objectivism, historicism, and consistency using general scientific methods of synthesis, analysis, and generalization.

Conclusions: The analysis of the available source base allowed us to cover the life and activities of Y. Rozhnovskiy until September 1941. The pedagogical and managerial activities in the ‘Sumy period’ (1925, 1933-1941) are analyzed in detail. In the general context of the biography, the period of his work as the head of the Sumy Pedagogical College and teaching at the Sumy Pedagogical Institute is highlighted.

Keywords: Yosyp Rozhnovskiy, pedagogical worker, pedagogical education, Sumy Pedagogical College, Sumy Pedagogical Institute, Sumy Machine-Building College

* PhD student at the Department of History of Ukraine, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Sumy, Ukraine. E-mail: yarobush@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6474-5062>

** Candidate of Historical Sciences, Head of the Department of History of Ukraine, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Sumy, Ukraine. E-mail: olitskyi@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5518-5127>

Йосип Рожновський: біографічне досьє**Ярослав Куц*****В'ячеслав Оліцький******Анотація**

У статті на основі архівних джерел висвітлюється біографія педагога, одного з перших керівників Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Йосипа Рожновського. **Мета статті** полягає у комплексному висвітленні біографії, управління та педагога Й. Рожновського та визначення перспективних напрямків подальших досліджень.

Наукова новизна даної статті полягає в тому що, біографія Й. Рожновського вперше стала об'єктом окремого наукового дослідження. Особлива увага сконцентрована на «сумському періоді» життя Й. Рожновського (1925–1941 рр.), коли він очолював Сумські вищі трирічні педагогічні курси (початок липня 1925 р.), Сумський педагогічний технікум (липень – жовтень 1925 р.), працював викладачем Сумського педагогічного інституту (вересень 1933 р. – липень 1934 р.) та викладав у Сумському машинобудівельному технікумі (вересень 1937 р. – вересень 1941 р.), розкрито горизонтальні зв'язки досліджуваної постаті у галузі педагогічної освіти УРСР 1920-х – 1930-х рр. Вперше публікується портретне фото Й. Рожновського.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на біографічному методі, з використанням принципів наукового об'єктивізму, історизму та системності із застосуванням загальнонаукових методів синтезу, аналізу та узагальнення.

Висновки: Аналіз доступної джерельної бази, дозволили висвітлити життя та діяльність Й. Рожновського до вересня 1941 р. Докладно проаналізовано педагогічну та управлінську діяльність в «сумський період» (1925 р., 1933–1941 рр.). У загальному контексті біографії виокремлений період роботи на посаді керуючого Сумським педагогічним техніку та викладання у Сумському педагогічному інституті.

Ключові слова: Йосип Рожновський, педагогічний працівник, педагогічна освіта, Сумський педагогічний технікум, Сумський педагогічний інститут, Сумський машинобудівельний технікум

Цитування: Куц, Я. & Оліцький, В. (2024). Йосип Рожновський: біографічне досьє. *Консенсус*, 2, 163–171.

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/111>

Постановка проблеми. Біографічні дослідження є одними із актуальних напрямків у вивченні локальної історії. Особливої уваги заслуговують представники освітньої галузі першої половини ХХ ст., на долю яких випало формування системи

* аспірант кафедри історії України, Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Суми, Україна. Е-mail: varobush@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6474-5062>

** кандидат історичних наук, завідувач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Суми, Україна. Е-mail: olitskyi@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5518-5127>

освіти УРСР у складних політичних умовах. Вагоме місце у цьому процесі займала постать Й. Рожновського. Його значення, як науковця, викладача педології, керівника новостворених Новомиргородських, Куп'янських, Сумських вищих трирічних педагогічних курсів, Сумського педагогічного технікуму важко переоцінити, зокрема в контексті історії освіти та краєзнавства. Зважаючи на недостатнє висвітлення його особистості в історіографії, дана проблема є актуальною.

Аналіз публікацій та джерельної бази. Питаннями діяльності Сумського педагогічного інституту 1920-х – 1930-х рр., через призму його колективу частково займалися науково-педагогічні представники університету Л. Корж-Усенко¹ та В. Бугрій². В їх напрацюваннях висвітлено основні етапи становлення та розвитку навчального закладу, окремо акцентовано увагу на студентському та викладацькому складі інституту та історичного факультету. У вузько направленому дослідженні В. Снагощенко та Е. Семешина³ розглянуто питання політичних репресій в освітній установі, зазначено безпосередню участь дирекції у цих процесах.

Окремі праці з обраної авторами проблематики відсутні та обмежується декількома науковими розвідками в яких опосередковано висвітлені окремі аспекти з біографії досліджуваної постаті. Зокрема, у праці Л. Корж подано стислу біографічну довідку про Й. Рожновського⁴. Необхідно зауважити на тому, що Л. Корж однією з перших торкнулася цієї проблеми, проте в її роботі допущені механічні хиби в написанні прізвища «Рожковський» та року народження «1898 р.», що вплинуло на майбутні дослідження та висвітлення цього діяча у суспільному просторі. У публікації М. Принь висвітлено короткий період роботи Й. Рожновського у Луганському інституті народної освіти⁵.

Основу джерельної бази дослідження складають матеріали Державного архіву Сумської області (ДАСО), а саме фонд (Р-2817 Сумський державний педагогічний інститут ім. А. С. Макаренка) де виявлено окремі документи особової справи (трудоий список, особовий лист листи, кадрові розпорядження, довідки тощо). Хронологічні рамки виявлених документів обмежуються 1925 р. та 1933 р., що ставить під сумнів достовірність деяких відомостей зазначених у них (особливо періоду життя до 1919 р., а саме: соціального походження, майнового стану, викривлення назв закладів освіти, де він навчався та працював, громадську діяльність тощо). Матеріали

¹ Корж-Усенко Л.В. Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка: досвід, реалії, перспективи. Суми: СумДПУ, 2009. 215 с.

² Бугрій В.С. Історична освіта і наука в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка (1924–2019): монографія. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 335 с.

³ Снагощенко В.В., Семешин Е.В. Репресії проти викладачів Сумського державного педагогічного інституту в 30-ті роки ХХ століття. *Великий терор 1937–1938 рр.: філософія й інструменталізація, жертви й виконавці, осмислення й історична пам'ять*: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Київ 21–22 червня 2018 р.). Київ, 2018. С. 235–245.

⁴ Корж Л.В. Історія становлення і розвитку Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка. Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. С. 36–37.

⁵ Принь М.О. Педагогічний музей Луганського інституту народної освіти (1925–1930 роки). *Збірник наукових праць «Праці Центру пам'яткознавства»*. Київ, 2012. Вип. 21. С. 121.

фонду (Р-3034 Сумський машинобудівний коледж) представлені у формі книг наказів по технікуму, серед яких локалізовано окремі відомості про його викладацьку роботу в цьому закладі.

Також відзначимо, що в матеріалах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) фонд (166 «Міністерство освіти і науки України, м. Київ»), в описі 12 (Особові справи працівників освіти 1919–1933 рр.) справа Й. Рожновського відсутня.

Виклад основного матеріалу. Рожновський Йосип Йосипович народився 17 вересня 1878 р. у безіменному сільці Постапської волості Дісенського повіту Віленської губернії (нині Постапський р-н Вітебської області, Республіка Білорусь) у селянській родині. Відповідно до облікової анкети 1933 р. ідентифікував себе білорусом⁶.

Відомостей про дитинство та юність фактично не збереглося. Відомо що був старшим сином у родині. Освіту здобув у Вітебській духовній семінарії, після закінчення якої у 1900 р. вступив до Санкт-Петербурзької духовної академії. Після завершення навчання 11 червня 1904 р. отримав ступінь кандидата богослов'я з правом здобуття ступеня магістра богослов'я без нового усного випробування⁷. Одночасно з навчанням у духовній академії із 1900 р. до 1902 р. навчався в Імператорському Санкт-Петербурзькому археологічному інституті, проте не закінчив його, завершивши навчання на другому курсі⁸.

Із 5 жовтня 1905 р. розпочав трудову діяльність вчителем історії та російської мови у Бірській жіночій гімназії (повітове м. Бірськ Оренбурзької губернії, нині Республіка Башкортостан, суб'єкт рф). 4 лютого 1906 р. за сприяння Оренбурзького учбового округу отримав звання домашнього вчителя. Із 16 серпня 1907 р. викладав історію, російську мову та окремо педагогіку у восьмих класах Уфимської другої жіночої гімназії. Поряд з цим у 1907–1908 рр. керував психологічною секцією Уфимського педагогічного товариства, читав публічні лекції з історії XVIII ст. в Уфимському товаристві народних університетів. У 1907 р. близько місяця вивчав та ознайомлювався з організацією середніх жіночих навчальних закладів у Німеччині. У 1910 р. відвідував Швецію з тією ж метою. Як зазначав сам Й. Рожновський у обліковій анкеті 1933 р., у 1911 р. він зазнавав переслідування з боку опікунської ради Оренбурзького навчального округу «за лібералізм у викладанні історії». Із 16 серпня 1912 р. до 26 серпня 1914 р. надвірний радник Й. Рожновський виконував обов'язки директора Уфимського комерційного училища⁹.

Наприкінці серпня 1914 р. Йосип Рожновський переїжджає до м. Златопіль Єлисаветградського повіту Херсонської губернії (нині м. Новомиргород

⁶ Державний архів Сумської області (далі – ДАСО). Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 232. Арк. 76, 91.

⁷ Выпускники Санкт-Петербургской духовной академии. Выпуск 1904. URL: <https://spbda.ru/about/graduates/vypuskniki-sankt-peterburgskoj-duhovnoj-akademii/1904>

⁸ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1, Спр. 232. Арк. 76, 91.

⁹ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1, Спр. 232. Арк. 80зв., 81, 85, 85зв.

Кіровоградської області), де викладав російську мову, історію та педагогіку у Златопільській жіночій гімназії. Деякий час працював головою педагогічної ради цього ж закладу. Із вересня 1919 р. очолював Номиргородські трирічні педагогічні курси¹⁰ та викладав психологію й педагогіку. У 1921 р. одночасно з викладацькою роботою керував лекторською комісією професійної спілки робітників освіти «Робос», членом якої був з 1918 р.

За розпорядженням Харківського губернського відділу народної освіти (ГубВНО) із 12 грудня 1924 р. до 1 липня 1925 р. виконував обов'язки завідуючого Куп'янськими трирічними педагогічними курсами. Наказом Харківсько ГубВНО № 11554 від 18 червня 1925 р. Й. Рожновського з 1 липня 1925 р. призначено завідувачем Сумських вищих трирічних педагогічних курсів¹¹ (нині Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка). Невдовзі, відповідно до постанови Ради Народних Комісарів УСРР від 9 липня 1925 р. Сумські педкурси були реорганізовані у Сумський педагогічний технікум¹².

Варто звернути увагу на те, що за свій переїзд та членів сім'ї (дружина та син) з Куп'янська до Сум, Й. Рожновський виставив рахунок до закладу, в якому розпочав працювати, на загальну суму 217,22 крб. До цієї суми увійшли: разова допомога у розмірі місячного утримання попередньої служби (114,66 крб.), додаткова допомога на переїзд членів сім'ї (57,32 крб.), виплата добових (38,16 крб.), витрати на залізничні квитки (6,48 крб.) та візника від залізничної станції Суми до готелю ЦРК (0,6 крб.)¹³. Заробітна плата керуючого Сумського педтехнікуму становила 68 крб.¹⁴

Із серпня 1925 р. Й. Рожновський контролював ремонтні роботи в приміщенні навчального закладу, очолив приймальну комісію технікуму¹⁵, займався підбором висококваліфікованого викладацького складу. Так, 1 вересня 1925 р. на посаду завідувача навчальної частини технікуму та викладача математики й фізики Й. Рожновський запросив свого давнього товариша та колегу по спільній роботі у Новомиргороді М. Літінського¹⁶. В освітньому процесі, як викладач педагогічних дисциплін займався питаннями антропометрії, розвитку пам'яті у дітей та індивідуальності¹⁷.

Проте, невдовзі розпорядженням Народного Комісаріата Освіти УСРР № 73906 від 24 жовтня 1925 р. Й. Рожновського було звільнено з посади завідувача Сумського

¹⁰ У грудні 1924 р. Номиргородські трирічні педагогічні курси були об'єднані з Зінов'євськими вищими трирічними педагогічними курсами (нині - Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка).

¹¹ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1, Спр. 232. Арк. 66, 68.

¹² Бугрій В.С. Історична освіта і наука в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка (1924-2019): монографія. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. С. 35.

¹³ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1, Спр. 232. Арк. 60.

¹⁴ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1, Спр. 232. Арк. 69.

¹⁵ Рожновський І. От Сумського педагогічного технікуму. *Плуг і молот*. 1925. 29 вересня. № 191. С. 8.

¹⁶ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 166. Оп. 12. Спр. 4412. Арк. 3, 43в.

¹⁷ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1, Спр. 232. Арк. 59, 59зв.

педагогічного технікуму та залишено викладачем педагогічних дисциплін¹⁸. Причина звільнення достеменно невідома. Можна припустити, що головним приводом могла стати його позапартійність. 7 грудня 1925 р. він подав заяву на звільнення за власним бажанням з викладацької роботи. 21 грудня 1925 р. Й. Рожновського було звільнено з Сумського педагогічного технікуму¹⁹.

На запрошення завідувача педагогічного музею Донецького інституту народної освіти (нині – Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, з 2022 р. розташовується у Лубнах, Миргороді та Полтаві) проф. Ф. Бельського, який свого часу (1913–1915 рр.) викладав у Златопільській чоловічій гімназії, Й. Рожновський з родиною переїжджає до Луганська. Спочатку він працював асистентом педагогічного музею та викладачем педагогічних дисциплін на робітничому факультеті Донецького інституту народної освіти (ДІНО), який знаходився у Луганську²⁰, а з 1 вересня 1926 р. штатним лектором першої групи педології ДІНО. У 1927 р. очолив новостворений кабінет педології та став секретарем Луганської секції наукових працівників. У грудні 1929 р. звільнився за власним бажанням з Донецького інституту народної освіти. Із 1 січня 1930 р. влаштувався штатним лектором педології до Уманського інституту соціального виховання (нині Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини). Одночасно завідував дошкільними курсами та курсами з підготовки вчителів молодших класів. Розпочав наукову роботу на тему: «Розвиток дітей колгоспників Київщини»²¹.

Ймовірно, за сприяння свого товариша М. Літінського, який на цей час був завідувачем навчальної частини Сумського педагогічного інституту, 17 вересня 1933 р. Й. Рожновського призначають на посаду доцента кафедри педагогіки та лектора педології даного навчального закладу²². Із 22 квітня 1934 р. одночасно обіймав посаду методиста заочного відділу інституту, з окладом у 150 крб.²³

Окрім викладацького навантаження Й. Рожновський виконував різні доручення дирекції навчального закладу. Зокрема, 24 січня 1934 р. під час проведення загальних зборів студентів педінституту та робітничого факультету, його призначено відповідальним за підготовку зали та організацію художньої частини концерту²⁴. У червні 1934 р. був членом іспитової комісії перевірки стану грамотності з української та російської мови студентів інституту, а також секретарем кваліфікаційної комісії із захисту дипломних робіт випускних курсів. До його обов'язків входило оформлення протоколів та ухвал підкомісії по факультетах та комісії в цілому, проведення інструктажу секретарів підкомісії²⁵.

¹⁸ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 232. Арк. 58.

¹⁹ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 232. Арк. 61.

²⁰ Принь М.О. Педагогічний музей Луганського інституту народної освіти (1925–1930 роки). *Збірник наукових праць «Праці Центру пам'яткознавства»*. Київ, 2012. Вип. 21. С. 121.

²¹ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1, Спр. 232. Арк. 82зв., 83, 86.

²² ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 235. Арк. 26.

²³ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 235. Арк. 84.

²⁴ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 235. Арк. 57зв., 58.

²⁵ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 237. Арк. 3, 7.

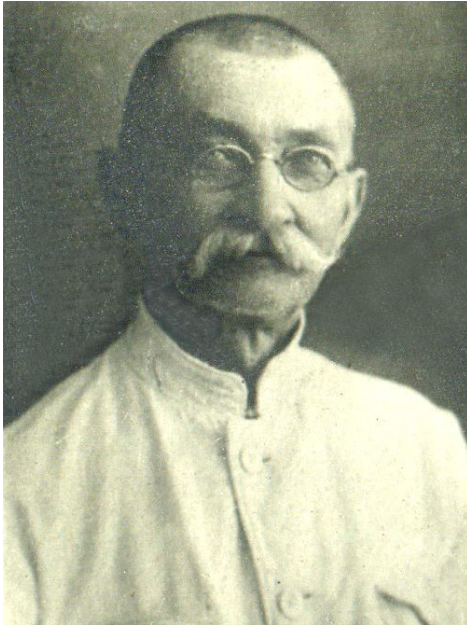

Рис. 1. Йосип Рожновський, 1940 р.
(фото із експозиції музею
Машинобудівного фахового коледжу
СумДУ, публікується вперше)

Із черговою хвилею політичних «чисток» в Сумському педагогічному інституті, Й. Рожновського було звільнено з роботи наказом директора інституту І. Семенова № 104 від 23 липня 1934 р. У наказі про звільнення зазначалося: «у той час, коли кафедра педагогіки вела рішучу боротьбу за очищення педагогічного фронту від контрреволюційного фашизму, – тов. Рожновський відмовився від пропозиції кафедри дати розгорнуту критику фашистських позицій Залужного²⁶ в його підручниках з педології (протокол кафедри від 25 січня 1934 р.). На тому ж засіданні кафедри, у своєму виступі по доповіді тов. Алмашиной «Про підсумки сесії УНДІП» (Український науко-дослідний інститут педагогіки) заявив, що «мені свою роботу переглядати критично не треба, оскільки я не орієнтувався на українських педологів, а виключно – на ленінградських учених», чим по суті відмовився від боротьби за очищення від

контрреволюційного фашизму на педагогічному фронті. Зважаючи на вищезазначені факти, рахую, що тов. Рожновський не може забезпечити викладання педології на основі марксизму-ленінізму – звільнити його з роботи в інституті з 1 липня 1934 р., надавши йому тарифну відпустку, згідно законоположень»²⁷.

Для кращого розуміння ситуації, варто зазначити, що сумський педагог Ю. Самброс охарактеризував А. Алмашину як «людину важку, агресивну, безталанну й неприємну. Для неї життя було безбарвним, якщо вона когось не їла поглядом»²⁸.

Період життя Й. Рожновського із серпня 1934 до серпня 1937 рр. авторами нез'ясований. Ймовірно, після цькування він не проводив активної діяльності, живучи на заощадження чи доходи членів сім'ї.

Із вересня 1937 р. влаштувався позаштатним викладачем російської мови та літератури до Сумського машинобудівельного технікуму, з навчальним навантаженням 490 годин на рік й оплатою 445,5 крб. на місяць та додатковою

²⁶ Залужний О.С. (9 грудня 1886 р. – 3 квітня 1941 р.) – учений-експериментатор, педолог, представник науково-педагогічної еліти УРСР 1920-х – 1930-х рр. Автор праць з проблем організації та функціонування колективу, виховання особистості в колективі, шкільної успішності, дисципліни тощо.

²⁷ ДАСО. Ф. Р-2817. Оп. 1. Спр. 232. Арк. 87.

²⁸ Самброс Ю.П. Шаблі. Мій шлях до комунізму. Торонто: «Сучасність», 1988. С. 227.

оплатою 27,68 крб. за перевірку письмових робіт студентів²⁹. 1 вересня 1938 р. переведений на посаду штатного викладача цих же дисциплін із річним навантаженням у 666 годин та викладача вечірнього робітничого факультету Сумського маштехнікуму із навантаженням – 215 годин, оплатою 445 крб. на місяць. Загальний його дохід на місяць за 1938/1939 навчальний рік становив 940,27 крб.³⁰

Педагогічна робота з «пролетарським» студентством інколи виливалась у конфліктні ситуації, що, наприклад, виразилось у грубому поводженні з Й. Рожновським із боку студента 4 курсу робітфаку К. Овчаренко³¹.

20 травня 1941 р. за запізнення на лекцію на одну годину, викладача Й. Рожновського було притягнуто до судової відповідальності, згідно Указу Президії Верховної Ради СРСР від 26 червня 1940 р. Санкції за порушення трудової дисципліни без поважної причини передбачали покарання у вигляді виправно-трудова робіт за місцем роботи терміном на 6 місяців та утримання від заробітної плати до 25%³².

З початком німецько-радянської війни, частина викладацького складу Сумського технікуму хімічного машинобудування була розподілена для нічного чергування при майстернях закладу. Згідно графіка черга Й. Рожновського припала із 17:00 2 липня 1941 р. до 8:30 3 липня 1941 р.³³ Наказом директора технікуму № 131 від 23 липня 1941 р. у зв'язку зі змінами навчальних планів і відсутністю навантаження, з 1 вересня 1941 р. Й. Рожновського звільнено з роботи³⁴.

Спроба з'ясувати подальшу долю Й. Рожновського не принесла результатів. Перевірка наявних матеріалів ДАСО періоду німецької окупації Сум³⁵, Книги скорботи України не виявила згадок про досліджувану особистість.

Разом із тим, можна припустити, що Й. Рожновський з родиною евакуювався до м. Чирчик (Республіка Узбекистан), куди планувалося вивезти майно та обладнання технікуму або іншого тилового міста.

Висновки. Дослідження біографії Йосипа Рожновського, здійснене на основі архівних джерел, дозволило реконструювати життєпис одного з перших керівників Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. Ця стаття є першою науковою працею, що детально висвітлює життєвий шлях Й. Рожновського, особливо його «сумський період» (1925 р., 1933–1941 рр.). Аналіз наявних джерел показав, що Й. Рожновський відіграв важливу роль у формуванні освітнього процесу та громадської свідомості у першій половині ХХ ст., спочатку на теренах імперської росії, а потім радянської України. У час масового створення педагогічних закладів УРСР він був безпосередньо втілювачем цієї програми на місцях (Новомиргород, Куп'янськ, Суми). За короткий час, маючи досвід та горизонтальні зв'язки забезпечив

²⁹ ДАСО. Ф. Р-3034. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 1118.

³⁰ ДАСО. Ф. Р-3034. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 198, 199, 235, 365.

³¹ ДАСО. Ф. Р-3034. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 590.

³² ДАСО. Ф. Р-3034. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 105.

³³ ДАСО. Ф. Р-3034. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 136.

³⁴ ДАСО. Ф. Р-3034. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 179.

³⁵ ДАСО. Ф. Р-1841. Оп. 1. Спр. 1, 2; Ф. Р-1841. Оп. 4. Спр. 347; Ф. Р-7720. Оп. 24. Спр. 373, 388, 389, 390.

висококваліфікованими кадрами Сумський педагогічний технікум, єдиний вищий навчальний заклад у Сумах на той час. Проте, як представник освіти «старої генерації», не зміг інтегруватися до особливостей політичного життя тоталітарної країни.

Перспективним для дослідження залишається період 1934–1937 рр., воєнного та після воєнного часу.

REFERENCES

- Buhrii, V. (2023). *Istorychna osvita i nauka v Sumskomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni A.S. Makarenka (1924–2019)* [Historical education and science at Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (1924–2019)]. Sumy: FOP Tsoma S. P. [in Ukrainian].
- Knyha skorboty Ukraïny: T. 1. Sumska oblast* [The Book of Sorrow of Ukraine: T. 1. Sumy region]. (2003). Sumy: «Mriia-1» LTD [in Ukrainian].
- Korzh, L. (1999). *Istoriia stanovlennia i rozvytku Sumskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. A. S. Makarenka* [History of formation and development of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko]. Sumy: Redaktsiino-vydavnychiy viddil SDPU [in Ukrainian].
- Korzh-Usenko, L. (2009). *Sumskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. A.S. Makarenka: dosvid, realii, perspektivy* [Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko: experience, realities, prospects]. Sumy: SumDPU [in Ukrainian].
- Pryn, M. (2012). Pedahohichnyi muzei Luhanskoho instytutu narodnoi osvity (1925–1930 roky) [Pedagogical museum of the folk education Lugansk institute (1925–1930)]. *Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva*, (21), 119–126. Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Pryn_Maryna/Pedahohichnyi_muzei_Luhanskoho_instytutu_narodnoi_osvity_1925_1930_roky.pdf [in Ukrainian].
- Rozhnovskiy, I. (1925, 29 veresnia). Ot Sumskoho pedahohichnoho tekhnikumumu [From Sumy Pedagogical College]. *Pluh i molot*, (191), 8 [in Ukrainian].
- Sambros, Yu. (1988). *Shchabli. Mii shliakh do komunizmu. Memuarni narysy* [Stages of Life. My Journey Toward Communism]. Suchasnist [in Ukrainian].
- Snahoshchenko, V. & Semeshyn, E. (2018). Represii proty vykladachiv Sumskoho derzhavnoho pedahohichnoho instytutu v 30-ti roky XX stolittia [Repression against teachers of the Sumy State Pedagogical Institute in the 1930s]. *Velykyi teror 1937–1938 rr.: filosofiiya y instrumentalizatsiia, zhertvy y vykonavtsi, osmyslennia y istorychna pamiat* (235–245) [in Ukrainian].
- Vypusk 1904*. (N. d.). Vypuskniki Sankt–Peterburgskoi dukhovnoi akademii – Sankt–Peterburgskaia Dukhovnaia Akademiia [Graduates of St. Petersburg theological academy – St. Petersburg Theological Academy]. Retrieved from <https://spbda.ru/about/graduates/vypuskniki-sankt-peterburgskoj-duhovnoj-akademii/1904> [in Russian].